

Τρία θεσσαλικά επιγράμματα (Μελανθώς, Τιμάνδρας,
Λυκόφρονα
Eleonora Santin

► To cite this version:

Eleonora Santin. Τρία θεσσαλικά επιγράμματα (Μελανθώς, Τιμάνδρας, Λυκόφρονα. Θεσσαλικό Ημερολόγιο, 2016, 70, pp.17-22. <hal-01675591>

HAL Id: hal-01675591

<https://hal.science/hal-01675591>

Submitted on 6 Jan 2022

HAL is a multi-disciplinary open access archive for the deposit and dissemination of scientific research documents, whether they are published or not. The documents may come from teaching and research institutions in France or abroad, or from public or private research centers.

L'archive ouverte pluridisciplinaire HAL, est destinée au dépôt et à la diffusion de documents scientifiques de niveau recherche, publiés ou non, émanant des établissements d'enseignement et de recherche français ou étrangers, des laboratoires publics ou privés.

ELEONARA SANTIN

ΤΡΙΑ ΘΕΣΣΑΛΙΚΑ ΕΠΙΓΡΑΜΜΑΤΑ (ΜΕΛΑΝΘΩΣ, ΤΙΜΑΝΔΡΑΣ, ΛΥΚΟΦΡΟΝΑ)

Μετάφραση από τα ιταλικά¹
ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΠΟΛΕΖΕ
Επιμέλεια: ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΠΟΛΕΖΕ

1. ΤΟ ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ ΤΗΣ ΜΕΛΑΝΘΩΣ

Η άγνωστης προέλευσης στήλη από λευκό μάρμαρο είναι κατεστραμμένη σε 3 πλευρές. Έχει διαστάσεις: ύψ. 40, πλ. 32, πάχ. 4 εκ., ύψ. γραμμάτων 12-15 εκ. και διάστιχο 1 εκ. Μετά τη λέξη «σύνευνος» 2 τελείες δηλώνουν το τέλος του εξαμέτρου. Σήμερα φυλάσσεται στην Αρχαιολογική Συλλογή της Ελασσόνας. Χρονολογείται στο τέλος του 4ου αι. π.Χ. (Peek).

Βιβλιογραφία: Peek, *Thess.* 6· Mickey 47· CEG 646· B. Helly, *RPh*, LII (1978) 123. Εικόνες: Peek, Taf. II, Abb. 3 (βλ. εικ. 12).

ἦδε Μελανθὼ τόνδε Πολυκράτου οὔσα σύνευνος
πνεῦμα λιποῦσα / [βίο]ν, τύμβον ἔχει φθιμένη.

Η Μελανθώ σύζυγος του Πολυκράτη,
αφού άφησε την τελευταία της πνοή, κείται σ' αυτό το μνήμα.

Μέτρο: ελεγειακό δίστιχο. Θέματα: ο θάνατος της συζύγου, εκδηλώσεις συζυγικής αγάπης. Η ωδή είναι αφιερωμένη από τον Πολυκράτη στη σύζυγό του Μελανθώ και εντάσσεται στη μακρά σειρά των αφιερώσεων που τοποθετήθηκαν στο μνήμα των νόμιμων συζύγων. Τέτοιες συνθέσεις, οι οποίες κατ' αρχήν σχηματίζονται όπως στην προκειμένη περίπτωση από απλές αφιερώσεις, που στερούνται στοργικών εκφράσεων, εμπλουτίζονται με το πέρασμα του χρόνου με πραγματικές και προσωπικές εκδηλώσεις συζυγικής αγάπης, οι οποίες καταγράφηκαν πρωτίστως στην Αττική, ανάμεσα στα μέσα και στο τέλος του 4ου αι. π.Χ.² και έπειτα στον υπόλοιπο ελληνικό κόσμος.

Το όνομα της νεκρής (Μελανθώ) είναι ένα από τα γνωστά, αλλά όχι διάσημα ονόματα προηγούμενων λογοτεχνικών κειμένων.³ Δεν απαντάται ιδιαίτερα συχνά στις επιγραφές, καθώς στη Θεσσαλία μαρτυρείται μόνο σ' αυτή την επιγραφή.

1. Τα τρία επιγράμματα περιλαμβάνονται στη διατριβή της Eleonora Santin, *Studi sull' epigramma funerario Greco*, Roma 2005-2006, 133-134, 147-149.

2. CEG, 555· Peek, *GV*, 421· CEG, 530.

3. *Οδύσσεια*, ρ 321 και τ 65. Είναι η καμαριέρα της Πηνελόπης που έγινε ερωμένη του Εuryμάχου.

Στοιχεία δομικά και τυπολογικά: η λέξη σύνευνος είναι μία από τις πολλές ονομασίες της νόμιμης συζύγου στις επιτύμβιες επιγραφές, αλλά δεν μαρτυρείται στις πιο γνωστές θεσσαλικές επιγραφές, όπως αλλού, και οι ποιητές χρησιμοποιούν αποκλειστικά τους όρους *γυνή*, *άλοχος* *παρακοιίς*.

-*πνεῦμα λιπούσα βίου*: είναι μία έκφραση η οποία χρησιμοποιήθηκε ευρέως από τους ταφικούς στιχοπλόκους για να περιγράψουν τις τελευταίες στιγμές της ζωής. Διακρίνονται, μεταξύ άλλων, οι συσχετισμοί ανάμεσα στο *GV 289.1*, *GV 457* και *GV 759.2* (Ίμβρος, 3ος αι. π.Χ.) όπου ο νεκρός σύζυγος δηλώνει «*ἐν Χρήστης ἀλόχου πνεῦμα λιπὼν παλάμαις*». Μία μακριά ωδή του 1ου αι. π.Χ., προερχόμενη από την Κνίδο, που αφιερώθηκε από τον σύζυγο στη νεαρή σύζυγό του, είναι το πιο συγκινητικό κείμενο στο οποίο μία τέτοια έκφραση εμφανίζεται σε μία επιτυχημένη αντίθεση η οποία δηλώνει την ξεχωριστή ικανότητα και την συναισθηματική φλέβα του ποιητή.

Ἀθίς, ἔμοι ζήσασα καὶ εἰς ἐμέ πνεῦμα λιπούσα,
ὥς πάρος εὐφροσύνης, νῦν δακρύων πρόφασι.⁴

Ατθίς για μένα έζησες και ανάμεσα στα χέρια μου
άφησες την τελευταία σου πνοή, όπως πρώτα ήσουν
η αιτία της χαράς έτσι τώρα είσαι των δακρύων.

Η διατύπωση είναι παρόμοια με εκείνη του επιγράμματος της Ευκλείας (αρ. 49), στη στήλη την οποία τοποθέτησε ο σύζυγός της.

-*τύμβον έχει*: Γι' αυτό το είδος έκφρασης, βλ. τις παρατηρήσεις που έγιναν στα σχόλια των επιγραμμάτων του Σαυλίνου και του Λυκόφωνα (αρ. 29, 48).

2. ΤΟ ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ ΤΗΣ ΤΙΜΑΝΔΡΑΣ

Η στήλη ανακαλύφθηκε κοντά στα Φάρσαλα, στον δρόμο για τον Δίλοφο. Είναι από τοπικό μαύρο μάρμαρο, με ωοειδή επίστεψη, χωρίς διακοσμητικά, τελείως ανέπαφη. Χρησιμοποιήθηκε για δεύτερη φορά σε μία οθωμανική κρήνη, όπου βρέθηκε, μεταφέρθηκε στα Φάρσαλα και το 1910 στο Αρχαιολογικό Μουσείο του Βόλου (E 709). Έχει διαστάσεις: ύψ. 1,69, πλ. 0,49, πάχ. 0,18, ύψ. γραμμάτων 0,07-0,12 και διάστιχο 0,07 -0,08 μ. Η επιγραφή είναι χαραγμένη πάνω στην επίστεψη, με πολύ λεπτές γραμμές, αλλά ευανάγνωστες. Χρονολογείται στον 4ο αι. π. Χ. (Hiller, Mc Devitt, Zumin), 4ο-3ο αι. π.Χ. (Peek), α' μισό του 3ου αι. π.Χ. (Decourt, *I. Thess.*, με βάση το σχήμα των γραμμάτων).

Βιβλιογραφία: εκδ. F. Hiller Von Gaertringen, «Epigramm aus Pharsalos», *Berl-Phil Woch*, 31 (1911) col. 62 (προηγουμένως επισημάνθηκε από τον G. Karo, *AA*, 25 (1910) 158)· R. M. Dawkins, *JHS*, 31 (1911) 297· G. Karo, *AA*, 26 (1911) 128· A. Wilhelm, *NGG*, 3 (1939) 139· *GV*, 1252· Lorenz, *Thess. Grabgedichte*, 28 (πρβ. *SEG*, XXVI 643)· Mickey 49· *CEG*, 648· Decourt, *I. Thess*, 93· πρβ. Α. Σ. Αρβανιτόπουλος, *AE* (1910)

4. *GV*, 1874, Κνίδος, 1ος αι. π. Χ.

408· ΠΑΕ (1910) 181-182· Mc Devitt 174· Zumin, 191· W. Peek, *Philologus*, 117 (1973) 69· Ο Ίδιος, *Klio*, 55 (1973) 147· BE, 1974, αρ. 307· K. Γαλλής, *AAA*, 7 (1974) 275· Hansen, *LGVI* (1) 2181. Εικ.: Decourt, *I. Thess*, Fig. XI, 67-68.

Ἀλκινόας κούραν λεῦσσε, ξένε, καὶ Μενεκόρρου
Τιμάνδραν, ἦβας τάν στέρισ' αἶσα λυγρά·
τᾶς ἀρετάν αὔξοντες ἀείμναστον συνόμαιμοι
οὐκ ἀκλεῶς φθιμέναν τῶιδε τάφωι κτέρισαν.

Κοίτα ξένε, την κόρη της Αλκινόης και του Μενεκόρρου,
την Τιμάνδρα, που μία ολέθρια μοίρα τής στέρισε τη νιότη της.
Οι αδελφοί, εξαίροντας την αξέχαστη αρετή της
θα εναποθέσουν ένδοξα τα λείψανά της σε τούτο τον τάφο.

Στ. 2 στέρισ' (Decourt), στέρισε (Peek, Lorenz, Hansen, Mickey), στέρεσ' (Wilhelm) και στέρεσ' (Karo και Dawkins, από το ρήμα στερέω, αντί του στεριίζω). Μολονότι το στερέω είναι πιο κοινό από το στεριίζω, πάνω στην πέτρα δεν φαίνεται να υπάρχει χώρος για ένα «ε» πριν από το σίγμα ούτε σημειώνονται ίχνη οριζόντιων γραμμών.

Μέτρο: Ζεύγος ελεγειακών διστίχων. Θέμα: Ακόμη μία περίπτωση *άωρου θανάτου*. Η Τιμάνδρα, μία έφηβη στο κατώφλι της νιότης,⁵ την οποία της στέρησε το ολέθριο πεπρωμένο, ενταφιάστηκε από τ' αδέρφια της. Από το κείμενο εξάγεται ένα ενδιαφέρον πλαίσιο οικογενειακών σχέσεων. Από την αναφορά στους μοναδικούς ομόαιμους (συνόμαιμους) αδελφούς, ως εκτελεστές των ταφικών εθίμων,⁶ μπορούμε να συμπεράνουμε ότι η κηδεμονία της Τιμάνδρας ίσως πέρασε σ' αυτούς, επειδή οι γονείς, των οποίων τα ονόματα αναφέρονται στον α' στίχο, είχαν ήδη πεθάνει.

Το όνομα Μενέκορρος αναφέρεται σε μία άλλη περίπτωση, στον Άτραγα, σε μία επιγραφή του 2ου αι. π.Χ. (SEG, XXIX 506). Μολονότι η ετυμολογία του δεν είναι βέβαιη,⁷ πιστεύω πως δεν είναι απαραίτητο, υπό το φως της προαναφερόμενης μαρτυρίας, να υποθέσουμε ότι η γενική Μενεκόρρου προέρχεται από το Μενεκόρρας. Όψεις δομικές και μορφολογικές: Κάλεσμα στον περαστικό και αφέρωση των αδελφών προς την αδελφή.

- οὐκ ἀκλεῶς. Δεν νομίζω πως το επίρρημα συνδέεται με το πλησιέστερο φθιμέναν, ώστε να αναφέρεται σε έναν ένδοξο θάνατο, ο οποίος επήλθε σε κάποια αβέβαιη στιγμή (Decourt). Καλύτερα θα ήταν να συνδυάσουμε την προειρημένη χρήση με το κτέρισαν (βλ. την μετάφραση) και να υπογραμμίσουμε την μεγαλοπρέπεια του ταφικού μνημείου. Ο θεματικός μίτος, στον οποίο οδηγούμαι και πάλι, είναι εκείνος που

5. Στο 15ο επίγραμμα αναφέρεται το «άνθος της ήβης».

6. Το «κτέρισαν» είναι τεχνικός όρος ο οποίος υποδεικνύει το τελετουργικό της εκφοράς του νεκρού για την ταφή.

7. Αξιέπαινη είναι η βιβλιογραφία του Decourt (*I. Thess.* 93, 111) και ιδιαίτερα στην REG, (1981) 158.

ο Lattimore αποκαλεί «Pride in the tomb» (ό. π., σ. 227-230), ή μία εκδήλωση ευφροσύνης και υπερηφάνειας την οποία εκδηλώνει ενίοτε ο αφιερωτής για το μνημείο το οποίο αυτός έστησε. Αυτό το συναίσθημα δεν εκφράζεται μόνον μέσω αναφορών στην ομορφιά ή στο μέγεθος του «σήματος» (βλ. τα παραδείγματα που αναφέρει ο Lattimore), αλλά επίσης στη φήμη, την οποία μπορεί να προσδώσει στον νεκρό ένα καλοφτιαγμένο μνημείο αξιοσημείωτων διαστάσεων. Μία καλή σύγκριση αποτελούν οι αρχικοί στίχοι μιας ωδής, η οποία είναι χαραγμένη σε μία στήλη του 3ου-2ου αι. π.Χ., που βρέθηκε στην Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου, όπου επίσης υπογραμμίζεται λιτά ότι ο τάφος δεν είναι μία γυμνή πέτρα, αλλά ένα μνημείο με τεκμήρια τα οποία προσδιορίζουν την ταυτότητα του νεκρού, καθιστώντας μ' αυτόν τον τρόπο τη φήμη αιώνια:

ὁ τύμβος οὐκ ἄσαμος, ἃ δέ τοι πέτρος
τόν κατθανόντα σημαίνει τίς καί τίνος
ἐς Αἶδαν βέβακεν

Ίσως κατ' αυτήν την έννοια θα μπορούσε να τεθεί υπό αμφισβήτηση το «καί ἀνόννυμον» του επιγράμματος για τον Ευηθίδα (βλ. αρ. 18).

3. ΤΟ ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΛΥΚΟΦΡΟΝΑ

Η στήλη με στεφάνη και ανθέμιο προέρχεται από τις Φερές και φυλάσσεται στο Αρχαιολογικό Μουσείο του Βόλου (E1238). Έχει διαστάσεις: ύψ. 1,10 και πλ. 0,34 μ. και χρονολογείται τον 3ο αι. π. Χ. (Helly).

Βιβλιογραφία: εκδ. Δ. Ρ. Θεοχάρης, ΑΔ, 22 (1967) Β2 [1969], 297 (ΒΕ (1970) αρ. 337 και (1974) αρ. 309)· Peek, *Thess.* 25 (SEG, XXVIII 528)· Mickey 54· Aphrodite A. Avagianou, *Physiology and mysticism at Pherai: the funerary epigram for Lykophron, Kernos*, 15 (2002) 75-89 (SEG, LII 567)· Br. Helly, *Rph* (1978) 130· R. Merkelbach, *Epigramm auf Lykophron von Pherai*, ZPE, XI (1973) 156. Εικ. Θεοχάρης, ΑΔ, πίν. 196· Peek, *Thess.*, 25.

Ζηνός ἀπό ῥίζης μεγάλου / Λυκόφρων ὁ Φιλίσκου /
δόξι, ἀληθεῖαι δέ / ἐκ πυρός ἀθανάτου /
καί ζῶ ἐν οὐρανίοις ἄστροις / ὑπό πατρός ἀερεθείς, /
σῶμα δέ μητρός ἐμῆς / μητέρα γῆν κατέχει.

Ο Λυκόφρων του Φιλίσκου είμαι, από τη γενιά του μεγάλου Δία.
Στην πραγματικότητα όμως είμαι από την αθάνατη φλόγα
και κατοικώ ανάμεσα στ' ουρανού τ' αστέρια,
καθώς ανυψώθηκα από τον πατέρα μου,
ενώ το σώμα της μητέρας μου βρίσκεται στη μητέρα γη.

Μέτρο: Ζεύγος ελεγειακών διστίχων. Θέμα: Οι πολλαπλές ευκαιρίες για στοχασμό, οι οποίες προσφέρονται σε τούτο το κείμενο, ήλθαν στην επιφάνεια λίγο μετά τη δη-

μοσίευσή του (βλ. Mekelbach και BE, 1970). Τα ενδιαφέροντα στοιχεία και εκείνα της νεωτερικότητας δεν εδρεύουν τόσο στην τυπολογία των πραγματευόμενων θεμάτων, αλλά στη διατύπωσή τους και στην πιθανή ταυτοποίηση του νεκρού με έναν απόγονο της οικογένειας των τυράννων των Φερών που συνοδεύεται από μυστικιστικές λατρείες.

Διαφορετική μοίρα του σώματος και πνεύμα αθανασίας: Πρόκειται για θεματική γενικώς διαδεδομένη, αλλά ιδιαιτέρως στη Θεσσαλία, που υπάρχει στο επίγραμμα του Θίβρωνα (27) και κυρίως στο επίγραμμα του Σωσικράτη (30), όπου, με τη μεσολάβηση της πλατωνικής αντανάκλασης, προβάλλει μία παρόμοια ιδέα της επιβίωσης της ψυχής στην ουράνια σφαίρα (στ. 3: *ψυχή δ' αἰθερίωι κόσμωι μειχθεῖσα πλανᾶται*).

Ηρωοποίηση του νεκρού, στοιχεία Ορφισμού: «Το ταφικό επίγραμμα του Λυκόφρονα φέρνει στο φως μία άλλη διάσταση του Ορφισμού στις Φερές. Την αρχική πίστη της καταγωγής του από την αθάνατη φλόγα (του ουρανού). Και τα δύο αυτά στοιχεία προέρχονται από την πυθαγόρεια παράδοση. Σε κάθε περίπτωση, το περιεχόμενο του επιγράμματος ανήκει στο ορφικό κλίμα το οποίο επικρατούσε στις Φερές». Αυτά είναι τα συμπεράσματα της Α. Αβαγιανού (σ. 78, σημ. 19), στα οποία παραπέμπει για ένα ακριβές σχόλιο και μία ανάλυση των όσων σχετίζονται σε επίπεδο ιστορικό θρησκευτικό.

Η συμβολή αυτής της ταφικής ωδής και εκείνων του Σωσικράτη (αρ. 30) και του Αγαθοκλή (αρ. 51), συνδεόμενες προφανώς με τις 5 πλέον χρυσές ορφικές πλάκες που προέρχονται από τη Θεσσαλία,⁸ ενισχύουν την ιδέα μιας βέβαιης διάδοσης των δοξασιών και των μυητικών λατρειών του Ορφισμού, μεταξύ του 4ου και του 3ου αι. π.Χ. σ' αυτήν την περιοχή της Κεντρικής Ελλάδας. Πρόκειται για λατρείες συνδεόμενες με χθόνιες θεότητες, κυρίως με την Εκάτη-Εν(ν)οδία και την Περσεφόνη-Βριμώ, οι οποίες λατρεύονταν στις Φερές και πιθανόν σε μία ευρύτερη περιοχή που άγγιζε τα εδάφη των Γόννων (επίγραμμα του Σωσικράτη), της Πέλινας (βλ. ορφικές πλάκες) και από το 294-293 π.Χ. επίσης τη νέα κτίση του Δημητρίου Πολιορκητή. Στη Δημητριάδα, η προσχώρηση στα μυστήρια θα μπορούσε, πράγματι, να γίνει εμφανής στην ταφική επιγραφική γλώσσα από τη συχνότητα της επίκλησης στην Περσεφόνη (ή σε μεγαλύτερο βαθμό σε άλλες θεότητες του χθόνιου πανθέου), η οποία ήταν σημαντική σε μία τόσο περιορισμένη επιφάνεια, γεωγραφικά και χρονολογικά. Πρόκειται για μία αναφορά την οποία προσπάθησαν να συσχετίσουν με την χθόνια εσθήτα της μυστηριώδους λατρείας, η οποία αναδύεται από τις οδηγίες που δίδονται στον μυημένο στις χρυσές πλάκες σε σχήμα φύλλου κισσού, οι οποίες βρέθηκαν στην Πέλινα, αλλά και με τις λατρείες των γειτονικών Φερών.

8. Τα κείμενα των «ορφικών» χρυσών πλακών της Θεσσαλίας έχουν μεταφερθεί σε παράρτημα για να διευκολυνθεί η γλωσσολογική σύγκριση με τα επιγράμματα. Περαιτέρω αναφορές σε κείμενα πλακών, από άλλα μέρη του ελληνικού κόσμου, αναφέρονται στον σχολιασμό και οπωσδήποτε είναι συγκρίσιμα στη δημοσίευση που χρησιμοποιήθηκε στην αναφορά. Βλ. G. Pugliese Caratelli (επιμ.), *Le lamine d' oro orfiche: istruzioni per il viaggio oltremondano degli iniziati greci*, Milano 2001.

Το όνομα Λυκόφρων φέρουν 2 γνωστοί τύραννοι των Φερών: Λυκόφρων Α' (404-390 π.Χ.) και Λυκόφρων Β'.⁹ (355-352 π.Χ.).¹⁰ Ο Merkelbach (ZPE, 1973) υποθέτει πως ο νεκρός ανήκει στην οικογένεια των τυράννων της πόλης, υπόθεση η οποία ίσως επιβεβαιωνόταν από την έκφραση «Ζηνός από ρίζης μεγάλου» (από τη ρίζα, τη γενιά του μεγάλου Δία) αν αποδεικνυόταν η ύπαρξη ενός δεσμού συγγένειας ανάμεσα στους Αργείδες και στους Λυκόφρωνες. Η Διογένεια, ως γνωστόν, είναι ένα προνόμιο το οποίο εξυμνήθηκε από τους Αργείδες της Μακεδονίας, αλλά δεν αφορά τους τυράννους των Φερών, οι οποίοι ήσαν απόγονοι του Λυκόφωνα Α'. Οι σχέσεις ανάμεσα στις δύο οικογένειες υπήρξαν στην πραγματικότητα, τουλάχιστον στην αρχή, μάλλον εχθρικές. Ο Λυκόφρων Β', καθώς συμμετείχε με τον Ονόμαρχο, κατά τη διάρκεια του 3ου ιερού πολέμου, τάχθηκε ανοιχτά εναντίον των Αργειδών και στη συνέχεια δέχθηκε, με ενδοτικό τρόπο, την κυριαρχία του Φιλίππου Β', μόνον επειδή είχε επίγνωση πως δεν μπορούσε να εναντιωθεί σε έναν ισχυρότερο εχθρό. Από τη βασιλεία του γιου του Ιάσονα όμως, η οικογένεια των τυράννων των Φερών συμφιλιώθηκε με τη Μακεδονία και συνδέθηκε στενά με τους Αργείδες με έναν γάμο ανάμεσα στην ανιψιά του Ιάσονα Νικησίπολη των Φερών και τον ίδιο τον Φίλιππο. Η θυγατέρα που γεννήθηκε από την ένωση αυτή υπήρξε, κατά πάσα πιθανότητα, εκείνη την οποία νυμφεύθηκε ο Κάσσανδρος το 316 π.Χ.

Όψεις δομικές και τυπολογικές: Η γλωσσική δομή του επιγράμματος είναι βασισμένη σε δυικές αντιθέσεις, οι οποίες αντανακλούν έναν συμβατικό δυισμό, οικείο στην προσωκρατική κοσμογονία (βλ. Αβαγιανού, σ. 76 κ.εξ.). Στην ανθρώπινη γενιά του εκλιπόντος, που είναι κοινώς γνωστή (δόξη), αντιτίθεται μία θεϊκή καταγωγή της οποίας οι πραγματικές σχέσεις είναι κατανοητές μόνο στους μύστες. Η ορφική μήτρα της σύνθεσης γίνεται κατανοητή κυρίως στην ένδειξη του πυρός και της γης, ως γενεσιουργές αρχές της αθάνατης ψυχής και του σώματος αντίστοιχα. Αυτή είναι η έκφραση της αναγνώρισης, η «αλήθεια», την οποία η ψυχή θα πρέπει να απαγγείλει μπροστά στους φρουρούς, δίπλα στη λίμνη της Μνημοσύνης: «Γῆς παῖς εἰμι καὶ Οὐρανοῦ ἀστερόεντος», [εγώ είμαι γιος της Γης και του έναστρου Ουρανού], αναφέρεται στον στ. 7 της ορφικής πλάκας των Φαρσάλων, του β' μισού του 4ου αι. π.Χ., και στη στήλη του β' μισού του 4ου αι. π.Χ., η οποία προέρχεται από κάποιο απροσδιόριστο μέρος της Θεσσαλίας και τώρα φυλάσσεται στο J. P. Getty Museum di Malibu (California): «Γᾶς νίος εἰμι καὶ Οὐρανοῦ ἀστερόεντος, αὐτὰρ ἐμοί γένος οὐράνιον».

Με την ίδια ή παρόμοια διατύπωση συνδέονται, επίσης, οι στήλες των Ιππονίου, Πετελίας, Εντέλλα, Ελευθερών και Μυλοποτάμου.

- ἐκ πυρός ἀθανάτου: η ένδειξη της φωτιάς, ως πρωτεύουσας αρχής του κόσμου, μπορεί να μας οδηγήσει στη σκέψη ενός επηρεασμού από τη φιλοσοφία των Στωικών.

9. J. Cobet, DNP, Band 7, λήμμα «Lykophron»· Br. Helly, *L' état thessalien : Aleuas le roux, les tetrades et les tagoi*, Lyon 1995, 306-308, 345 (shm. 5), 350-351· H. Berve, *Die Tyrannis bei den Griechen*, Darstellung, Munchen 1967, 283-295.

10. Βλ. Fraser-Matthews, LGPN IIIB, αρ. 9-11. Ο υπ' αρ. 11 Λυκόφρων είναι το πρόσωπο που μνημονεύεται σ' αυτό το επίγραμμα.